

СПЕЦИФІКА ВИКЛАДАННЯ ЕТИКИ ТА ЕСТЕТИКИ ДЛЯ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

Шульга Т. Ю.

старший викладач кафедри етики та естетики

*Навчально-наукового інституту філософії та освітньої політики
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна*

Вивчення етики та естетики у підготовці майбутніх педагогів не втрачає своєї актуальності, про що свідчить огляд досліджень присвячених питанням формування етичної та естетичної компетентності (В. Панченко, М. Коробко, В. Нападиста, Г. Подолян, М. Луценко, О. Марушак, Н. Матвеева, С. Скрипнікова, О. Лобанчук, В. Федь, В. Піддячий, Г. Васянович, В. Нікандрова, В. Аторіна, Л. Глазунова, Т. Андрущенко, Н. Савранська, А. Дорога, О. Коннов та ін.). Так, Т. Андрущенко підкреслює традиційність, тяглість вивчення етики та естетики «як ядра сучасної гуманістичної університетсько-педагогічної освіти», слушно вказує на їх міждисциплінарний характер, що зумовлює «обґрунтовує необхідність їх вивчення серед обов'язкових нормативних дисциплін навчального плану» та говорить про важливість цілеспрямованого формування етичної та естетичної культури у єдності з іншими навчально-виховними процесами: «Саме етична компетентність учителя репрезентує головні регуляції його дій, що закріплюються у звичках, традиціях, принципах життя і професійній діяльності. Не менш важливими є вимоги до формування високої чуттєвої культури майбутнього педагога, який має діяти за законами гармонії і краси – духовного ядра естетичного виховання» [1, с. 3–4]. Науковиця зазначає, що потужний інтерес студентської спільноти до етико-естетичної проблематики, зокрема питань краси, моралі і моральності, свободи та відповідальності, моральних засад спілкування тощо, став рушійною силою – й від обговорення цих тем на семінарських заняттях, в студентських проблемних групах, на науково-методичних семінарах кафедри етики та естетики Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, й постав підґрунтям для започаткування студентської науково-практичної конференції «Етико-естетична традиція у вітчизняній культурі» у 2013 році. Цей інтерес не втрачає стійкості – в 2023 році відбулася вже XIII Всеукраїнська науково-практична конференція студентів, аспірантів, молодих науковців та науково-

педагогічних працівників «Етико-естетична традиція у вітчизняній культурі». Конференція масштабувалася зі студентської, загально-університетської до всеукраїнської. С. Скрипнікова вказує на жвавий інтерес здобувачів вищої освіти до питань професійної етики в контексті наближення до європейських стандартів: «знання основ професійної етики може стати значною перевагою, а якісно підготовлений фахівець матиме більші шанси на швидке та якнайпродуктивніше розв'язання морально-етичних конфліктів чи інших подібних ситуацій, що неодмінно виникатимуть у професійній діяльності» [5, с. 14–15]. Н. Савранська підкреслює значущість етичної компетентності вчителя, «яка є важливою складовою його професійної кваліфікації» [4, с. 51]. Дослідниця розглядає толерантність як базову складову означеної компетентності, яка формується зокрема в умовах ЗВО у підготовці майбутніх педагогів під час вивчення етики.

У завданнях навчальної програми дисципліни «Етика та естетика» [2] передбачено формування моральної рефлексії шляхом засвоєння етичних знань, розвиток здатності до морально-етичного аналізу сучасних явищ суспільного життя, формування у студентів універсальної картини світу через оволодіння системою естетичних знань та уявлень. Робочою програмою дисципліни обсягом 3 кредити передбачено проведення 5 лекцій, 7 лабораторних, 3 семінарів з 60 годинами самостійної роботи студентів. Специфіка викладання означеної дисципліни реалізується шляхом поєднання різних засобів, методів, прийомів та форм роботи студентів. Наведемо приклади з власного досвіду викладання дисципліни «Етика та естетика» для студентів-бакалаврів спеціальності «Середня освіта (українська мова та література)» та зупинимось на темах, які викликали найбільшу зацікавленість майбутніх учителів української мови та літератури.

Справедливість. Вивчаючи тему «Категорії етики», наразі справедливість постає як центральна категорія. Окрім вивчення класичної теорії, студентам було запропоновано проаналізувати промову правозахисниці, громадської діячки Олександри Матвійчук на церемонії вручення Нобелівської премії миру. Серед учасників дискусії свій відгук знайшли думки про право громадян України на «суверенну та незалежну українську державу і розвиток української мови та культури», визначення своєї ідентичності, змогу самостійно робити свій демократичний вибір – все, за що український народ сплачує найвищу ціну в російсько-українській війні. У такому контексті відплата справедливості постає в центрі студентської дискусії – всі злочини мають бути розслідувані, а злочинці мають понести покарані. «Стійкий мир, який дає свободу від страху та відчуття перспективи неможливого без справедливості. <...> Війна перетворює людей на цифри.

Ми маємо повернути імена усім жертвам воєнних злочинів. <...>» [3] – слова О. Матвійчук, які були найбільш цитовані на заняттях.

Академічна доброчесність. Під час вивчення теми «Професійна етика» проблеми академічної етики студенти розкривали в есеях. Неабияку зацікавленість викликало видання «Фундаментальні цінності академічної доброчесності». Серед заявлених у праці цінностей: чесність, довіра, справедливість, повага, відповідальність, відвага – саме до останньої була прикута увага студентів. Відвага або сміливість – не просто цінність, а момент переходу від слів про значущість академічної доброчесності до дій щодо її ствердження. Головною думкою в роботах постала тема мужності діяти згідно з моральними чеснот: «Члени академічних спільнот мають навчитися не лише приймати стійкі та непохитні рішення, але й демонструвати відвагу, яка є необхідною для того, щоб зафіксувати їх не лише словом, але й ділом. Лише через постійне плекання відваги можливе створення та підтримка сильних спільнот доброчесності, які залишатимуться відповідальними, шанобливими, надійними, чесними, справедливими, незважаючи на обставини, з якими вони можуть зіткнутися» [6, с. 29].

Булінг (цькування). Вивчаючи тему «Моральні цінності спілкування», особливим, й як виявилось підчас обговорення чутливим, питанням постала проблема булінгу. Як виявилось кожен/-на студент/-ка мав/-ла безпосередній (власний) або опосередкований (були свідками) цькування в школі. Важливим на занятті стало обговорення наслідків порушення моральних норм спілкування, шляхів їх подолання – ствердження толерантності та пошук педагогічних засобів її реалізації.

Неутилітарне споглядальне та творче. Для опанування теми «Естетика як наука» на лабораторному занятті, студентам було запропоновано за допомогою методу спостереження зафіксувати в будь-який спосіб (вести записи, фотографувати, записати аудіо / відео) предмети та/або явища оточуючого світу, які відображають неутилітарне, споглядальне та творче відношення та взаємодію людини із дійсністю, спробувати осягнути навколишній світ за допомогою естетичної свідомості. Результати такої роботи потребують окремої уваги та викладу.

Естетичний аналіз художнього твору. Під час опрацювання теми «Художній образ», студенти-філологи працювали з шкільними програмними творами української літератури. Аналізували образи-персонажі, образи-символи, образи-події, образи-поняття, образи-емоції, спираючись на власне естетичне сприйняття та емоції, застосовуючи знання про естетичні категорії та з курсу літературознавства. Об'єктами естетичного аналізу постали твори М. Коцюбинського «Intermezzo», Т. Шевченка «Катерина», І. Карпенка-Карого «Степан

Боруля», В. Винниченка «Федько-халамидник», Лесі Українки «Лісова пісня», І. Нечуя-Левицького «Кайдашева сім'я» та ін.

Аналіз досвіду викладання дисципліни «Етика та естетика» для майбутніх вчителів зумовив окреслити певні підходи задля ефективного формування етичної та естетичної компетентностей: застосовувати міждисциплінарний інтеграційний підхід (активно залучати знання з предметів професійної підготовки, творчо комбінувати та розширювати арсенал педагогічних методів та прийомів роботи); надавати можливість реалізації вибору освітньої траєкторії в рамках підготовки до занять (максимально враховувати інтереси та зацікавленості здобувачів освіти), стимулювати пошукову активність студентів, теоретичні знання з етики та естетики поєднувати із осмисленням реальності сьогодення, застосовувати гаджети як інструменти навчання, створювати умови для обміну власним досвідом з питань, що вивчаються, та емоційної залученості.

Література:

1. Андрущенко Т. І. ... *Єдність навчання і наукових досліджень – головний принцип університету* : матеріали звітної науково-практичної конференції викладачів та аспірантів Інституту філософської освіти та науки 14–18 березня 2016 року / ред. рада І. І. Дробот (голова) та ін. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2016. С. 3–6. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/16601> (дата звернення: 15.04.24).

2. Етика та естетика: програма навчальної дисципліни для освітніх програм педагогічних спеціальностей першого (бакалаврського) рівня вищої освіти / розроб. Лобанчук О. А. : затв. Вченою радою УДУ імені Михайла Драгоманова від 30 серпня 2022 р. № 1. 9 с.

3. Промова Олександри Матвійчук на врученні Нобелівської премії миру. *Історична правда*. 12 грудня 2022 р. URL: <https://www.istpravda.com.ua/articles/2022/12/12/162157/> (дата звернення: 15.04.24).

4. Савранська Н. Толерантність як основа етичної компетентності педагога. *Вісник Інституту розвитку дитини. Серія : Філософія, педагогіка, психологія*. 2015. Вип. 37. С. 47–54. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vird_2015_37_10 (дата звернення: 10.04.24).

5. Скрипнікова С. В. Викладання курсів з професійної етики у педагогічному ЗВО: виклики та перспективи. *Етико-естетична традиція у вітчизняній культурі* : матеріали XI Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, аспірантів, молодих науковців та науково-педагогічних працівників, 25 листопада 2021 року. / за наук. ред. проф. Т. І. Андрущенко. Електронне видання. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2021. С. 11–15. URL:

http://www.npu-etestet.com.ua/wp-content/uploads/2022/05/zbirnik_EETuVK_2021_end.pdf (дата звернення: 15.04.24).

6. Фундаментальні цінності академічної доброчесності / пер. з англ. (за виданням «The Fundamental Values of Academic Integrity», видання друге. Міжнародний центр академічної доброчесності. Ред. Тедді Фішман. Університет Клемсон. 1999). 36 с. URL: https://www.donnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/8/2019/08/Fundam.czinnosti-Akad.dobroch_.pdf (дата звернення: 15.04.24).